

PROBLEMATICA RESTAURĂRII - CONSERVĂRII ȘALURILOR DE KASHMIR

Vasilica TOPOLEANU

Șalurile de Kashmir - denumite astfel după numele regiunii de proveniență - aparțin categoriei pieselor de mare importanță artistică și documentară ale patrimoniului nostru național.

Dacă vechile covoare persane sunt mândria Iranului, șalurile vechi din Kashmir au dus faima Indiei departe de granițele acesteia.

Comparabile cu o grădină frumoasă de flori multicolore, șalurile au făcut întotdeauna parte din inventarul de daruri oferite de prinții indieni guvernatorilor europeni, vizitatorilor de rang înalt sau negustorilor. Astfel se face că aceste piese prețioase au ajuns în Europa unde destinația inițială s-a transformat, devenind din piese de port, elemente decorative ale interioarelor.

Muzeul de Artă din cadrul Institutului de Cercetări Eco - Muzeale Tulcea deține o importantă colecție de artă orientală: covoare de rugăciune, broderii de Buchară, piese de port și podoabe, șaluri de Kashmir, obiecte de cult, etc.

Avându-se în vedere organizarea expoziției permanente, au fost predate Laboartorului de restaurare-conservare un număr de 10 țesături indiene - șaluri - pentru a fi pregătite în vederea expunerii. Menționăm că acestea nu dețineau nici o documentație (fișă analitică, etc.) și, având în vedere valoarea deosebită a acestora, am considerat necesară efectuarea unor investigații complexe înainte de efectuarea intervențiilor de conservare-restaurare, referitor la tehnică, materiale conținute, centre de proveniență, datare, etc.

Am considerat de asemenea oportun constituirea unui sumum de date în ceea ce privește tipurile de deteriorări specifice acestor categorii de piese precum și a tratamentelor ce se impun.

O primă analiză vizuală asupra pieselor, după studierea literaturii de specialitate (extrem de redusă de altfel), ne-a dat posibilitatea să diferențiem că din cele 10 țesături indiene două sunt învelitori pentru cămilă și numai opt sunt șaluri.

Șalurile, ca și învelitorile pentru cămilă, sunt textile țesute din lâna foarte fină a oii de Kashmir - numită *pashm* - iar țesătura poartă numele de *pasmina*.

La realizarea șalurilor de Kashmir distingem utilizarea a trei posibilități, menționate și de istoricul indian Arthasastra din Kautilgia:

1. realizarea desenului (a decorului) șalului prin coasere - *amilkar*;
2. realizarea desenului prin țesere și coasere - *tili sau kanikar*;
3. realizarea desenului numai prin țesere.

Țesătura, în toate cele trei cazuri, se realizează cu legătura fundamentală de diagonal întărit - format din diagonal de bățătură, cu deplasare de $1 / 2$.Utilizarea acestei legături a dus la realizarea unei țesături dese și moi. La toate piesele studiate firele de urzeală sunt foarte subțiri, unice, ușor torsionate, iar cele de bățătură sunt, în general, fire duble, ușor răsucite.

La stereomicroscop firele, atât cele de urzeală cât și cele de bătătură, au aspect strălucitor, prezentând rezistență la rupere.

Broderia este realizată cu fire din lână de aceeași calitate, unice, duble și triple, ușor răsucite sau nerăsucite.

Punctele de broderie sunt simple: punct de tighel, punct cunoscut în literatura de specialitate sub numele de *rāmurică*, *lănțișor*, *peste fire* - cu pași mari pe față.

Indiferent dacă sunt brodate sau țesute, șalurile sunt executate din piese mici, realizate separat și apoi îmbinate, obținându-se o compoziție ornamentală complexă, de o deosebită valoare artistică. Îmbinările sunt executate cu atâta finețe și precizie încât acestea nu sunt vizibile pe față, iar pe dos abea perceptibile cu ochiul liber, ele făcând parte din decor.

De asemenea, am constatat că aceste piese (elemente), care alcătuiesc șalul sunt îmbinate urmărind o structură caracteristică, putându-se astfel distinge: *medalionul central* cu bordurile late sau mai înguste, *marginile*, atât pe lungime cât și pe lățime fiind marcate cu elemente decorative distincte, încasate, dispuse uneori alternativ (vezi schema).

Din cele opt șaluri studiate unul singur are decorul realizat prin coasere, deci poate fi datat, fără nici o rezervă, sfârșit de secol XVIII, șase sunt realizate prin tehnica combinată, țesere- coasere, fiind datate sfârșit de secol XIX - început de secol XX și unul are decorul realizat prin țesere - datat început de secol XX.

Șalurile, cu excepția celui de secol XIX, au formă dreptunghiulară, cu dimensiuni între 300 cm și 350 cm lungime și între 140 cm - 170 cm lățime.

Șalul brodat manual este pătrat, cu laturile de 184 cm x 185 cm.

Șalurile expun o varietate de modele și maniere, care ar fi dificil în această fază a studiului de enumerat, o gamă largă de motive, bogăția caracteristică și mărția fiind specifice artei indiene.

Un motiv des folosit, care se observă pe toate piesele, este *kalka* - simbolizând un con, flacăra, sau bătaia vântului și chiparosul cu vârful îndoit către stânga, rareori către dreapta. Pe câmp sunt de obicei grupuri dense de flori și frunze, mici și, ocazional, sunt introduse elemente arhitecturale.

Realizarea elementelor decorative are tendința unduitoare caracteristică artei persane.

Culorile sunt astfel alese încât se realizează o armonizare perfectă, aceste piese asemănându-se cu o pictură.

Studierea fiecărei piese în parte s-a efectuat și în vederea găsirii celui mai eficient tratament de curățire și redare a strălucirii culorilor inițiale, de consolidare și găsire a celor mai compatibile materiale de restaurare, șalurile prezentându-se cu **stări diferite de deteriorare:**

- **înelitorile de cămilă și șalurile țesute** prezintă deteriorări fizico-chimice minore - depuneri de praf, care în condiții de umiditate a format o ușoară peliculă, destrămări, decolorare;

- cele șase **șaluri țesute și brodate** prezintă un grad mai avansat de deteriorare, mergând până la desprinderea elementelor mici, componente ale șalurilor, la borduri, casetele de pe margine și medalioane;

- **șalul amilkar**, brodat, este cel mai deteriorat, prezentând pe lângă deteriorările

enumerare mai sus, încercări de restaurare cu materiale și tehnici necompatibile: lipiri pe dos cu benzi de pânză și hârtie, coasere brutală de fâșii de pânză, completări în bordură cu țesături din pânză sau mătase, etc.

Întrucât fiecare piesă prezintă grade diferențiate de deteriorare și intervențiile propuse au fost diferite, existând totuși posibilitatea unor **tratamente** comune:

- desprinderea dublurilor și îndepărtarea consolidărilor incorecte;
- desprăfuirea cu luarea măsurilor de protecție corespunzătoare;
- testarea și fixarea coloranților;
- determinarea naturii petelor și îndepărtarea acestora;
- curățirea și emolierarea pieselor;
- redarea culorilor;
- uscarea și corectarea formelor.

Restaurarea propriu-zisă prin:

- prinderea firelor desprinse din broderie sau a celor care flotează;
- prinderea elementelor componente ale șalurilor;
- consolidarea, pe un suport în vederea micșorării tensionărilor cauzate de tehnicile de realizare;
- completarea cu țesătură din voal de lână a porțiunilor pierdute (completările vor respecta integrarea cromatică și textura țesăturii de bază);
- dublarea șalului.

Tot în procesul de restaurare se execută și operațiunile de pregătire a pieselor pentru expunere. Pentru aceasta considerăm necesară confecționarea și prinderea unor manșoane pentru introducerea barelor de etalare și consolidarea marginilor cu benzi laterale de țesătură, pentru reducerea tensionărilor asupra piesei.

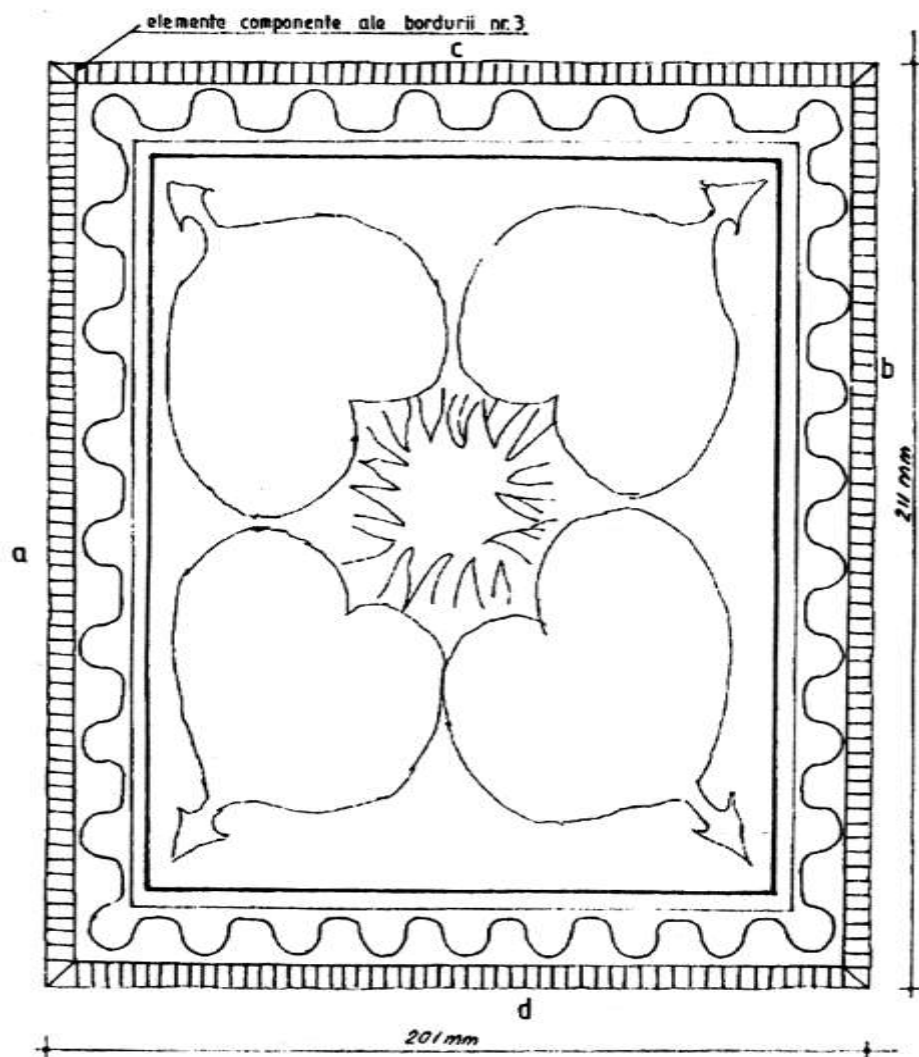
Lucrarea de față prezintă doar o parte din operațiunile de restaurare, existând posibilitatea de completare a dosarului științific al acestor categorii de piese cu noi elemente: de datare, încadrare pe centre, precum și a circulației acestora de la locurile de origine în Europa și, respectiv, țara noastră.

(**Catalog - poziția 70; Planșa LXVII - Șal de Kashmir;**

Catalog - poziția 71 și 72; Planșa LXVIII și LXIX - Înelitoare de cămilă).

BIBLIOGRAFIE:

1. *Old Textiles of India*, Academy of fine arts, Cathedral Road, Calcutta
2. Ranu Moocerfee, *Old Kashmir shawes*.

a = 77 elemente
b = 75 elemente
c = 66 elemente
d = 63 elemente

Șal de Kashmir - plan grafic